

Про пана Каньовського і сміливого ляшка (з історії фіксації сюжету фольклорної традиції)

Олекса ОШУРКЕВИЧ

Фольклорист, етнограф,
лауреат Всеукраїнської премії імені Павла Чубинського (1990)
e-mail: oshurkevych_o@ukr.net

Записавши власноруч і проаналізувавши найбільш повний варіант фольклорного віршованого оповідання гумористично-сатиричного змісту про пана Каньовського – знаного в історії польського магната XVIII ст. Миколу Потоцького, який «уславився» серед українського народу своєю свавільністю і жорстокістю, автор статті у такий спосіб виконав більш як столітньої давності прохання видатного вченого І. Франка до читачів «роздобути по змозі повний текст» вірша про Каньовського.

Ключові слова: фольклорний запис, народне оповідання, генеза, листування, анекдот, сюжет.

У 1901 році в «Записках Наукового товариства імені Шевченка» появилася публікація І. Франка «Вірша про Каньовського», власне коротка публікація з текстом згаданого віршованого оповідання¹. Текст твору, який записала Ольга Франко у Радзивиліві від робітника-залізничника Сморжа, за повідомленням письменника, розповсюджений там і між іншими робітниками, був, очевидно, складений десь на Волині. Попри все це І. Франко зауважує: «На жаль, текст Сморжа не зовсім повний; дещо він забув і переповідав радше зміст, ніж властивий текст, затрачаючи віршову форму»². Закономірна потреба повнішої ідентифікації фольклорного твору спонукала І. Франка долучити до своєї інформації прохання до читачів: «Дуже пожадано було б роздобути по змозі повний текст сеї вірші, а також звістки про те, де і коли вона була зложена»³.

Та зробимо коротенький відступ у жанрову царину віршованих оповідей. Римована або віршована проза загалом давно відома в історії української літератури. Складені здебільшого в гумористично-сатиричному плані, ці твори з їх мистецько-силовою проекцією були направлені часто проти виявів соціально-побутових негараздів. Римовані оповіді-хроніки нерідко торкалися фактів і подій, що мали місце в недалекому минулому. Збереглися рідкісні зразки віршованих оповідань «Пекельний Марко», «Отець Негребецький», «Вірша про Кирика». Останній твір казкового характеру має кілька колоритних варіантів і версій, зафіксованих у різні роки на теренах Поділля і Волині.

¹ Див.: Записки НТШ. – 1901. – Кн. 3. – С. 1-6. Далі подасмо цитування за виданням: Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 33. – С. 441–443.

² Франко І. Збір. творів... – Т. 33. – С. 441.

³ Там само. – С. 443.

На тлі фольклорної традиції XIX – початку XX ст. достатньо помітною є постать Каньовського, себто Миколи Потоцького (1712–1782), польського магната, який «уславився» дивовижними вчинками, свавільністю і жорстокістю, іменував себе – як засвідчують документальні джерела – «Миколай на Потоці, Бучачі, Городенці і Гологорах Потоцький, староста Канівський»⁴.

Та не з історичними реаліями пов'язана діяльність М. Потоцького, а саме з живою народнопобутовою традицією. Символом непогамовної жорстокості стало його ім'я в популярній баладі про Бондарівну. У цьому плані особа М. Потоцького рельєфно і правдиво окреслена фольклористом Б. Познанським. Як пояснює дослідник, над зухвалим шляхтичем за різні злочинні витівки тяжіло чимало карних вироків: «Але сей пан, оточений озброєно, відданою йому дружиною легко вербованих в той сумний час головорізів, був недосяжний для безсилої польської судово-виконавчої і адміністративної влади, особливо в такому далекому куточку королівства, яким була піддніпровська Україна»⁵. Та попри все жива народнопоетична стихія намагалася «звалити» зухвальця з п'єдесталу повновладності і безкарності: і це здійснювалося у віршованих народних оповідях.

Серед фольклорних записів, зокрема, подибуємо народні оповідання, анекдоти на відомий сюжет – дивацьку вимогу Каньовського завжди носити при собі голку. Ця тема з голкою наявна, зосібна, в одному із записів О. Роздольського. Так, в оповіді «Голка» йдеться про шляхтича Мандриховича, якого пан Каньовський наказав своїм козакам побити за те, що той не мав при собі голки («А як би щось удерло, то чим зашиїш? Будеш дирами світити?»)⁶. І коли шляхтич зустрів пана Каньовського, який, будучи перебраний на старого діда, повертався з каплички і, звичайно, не мав при собі голки, Мандрихович добренько відшмагав його палицею, приказуючи іронічно: «Ти смієш у добра нашого пана Каньовського с такими лахами ходити?» (Принагідно вкажемо на ще один близький варіант у запису В. Гнатюка, опублікований у його ж «Етнографічних матеріалах з Угорської Русі»⁷). Цікаву літературну інтерпретацію фольклорної теми маємо в гумористичному оповіданні О. Стороженка «Голка», вперше опублікованому в журналі «Основа» (1862, № 2) – про шляхтича-сміливця Кондратовича, який перемудрив Потоцького – відшмагав різками магната «під приводом вірності його ж науки»⁸.

Генезу появи віршованого оповідання про пана Каньовського і сміливого ляхка слід виводити, на нашу думку, саме з літературного джерела – віршованої «казки» «Пан староста Каньовський» україномовного польського письменника Спиридона Осташевського (1797–1875), який, очевидно, у свою чергу запозичив тему для твору з народних переказів та анекдотів. Народився письменник на Київщині у польсько-шляхетській сім'ї. Тут, а також на Поділлі, пройшли його дитячі та юнацькі роки. Навчався у Вінницькій гімназії та Кременецькому ліцеї. Був учасником польських визвольних повстань 1830–1831, 1863–1864 років, за що відбував заслання у Сибіру. Помер у селі Барушківцях на Житомирщині⁹. Без

⁴ Історичні пісні / Упоряд. І. Березовський, М. Родіна, В. Хоменко. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1961. – С. 972.

⁵ Познанський Б. Две старые украинские песни и по поводу их // Киевская старина. – 1885. – Кн. 10. – С. 234–235.

⁶ Галицькі народні новелі. Зібрав О. Роздольський // Етнографічний збірник. – Львів, 1900. – Т. VIII. – С. 133–134.

⁷ Етнографічні матеріали з Угорської Русі. Зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1898. – Т. IV. – С. 286–290.

⁸ Стороженко О. Твори: В 2 т. / Вступ. ст. А. Іщука. – К.: Держлітвидав України, 1957. – Т. 1.

⁹ Про С. Осташевського маємо обширні згадки у працях відомого дослідника Р. Кирчіва. Див.: Кирчів Р. Український фольклор у польській літературі. – К.: Наук. думка, 1971; Українською музою натхненні / Упоряд. та приміт. Р. Кирчіва та М. Гнатюка. – К.: Рад. письменник, 1971.

сумніву, знав непогано український народний побут і звичаї, зразки народної творчості...

Народнопоетична стихія спричинилася до того, що С. Осташевський узявся за опрацювання фольклорних зразків, а згодом і за публікацію опрацьованих матеріалів. Так появились його книги – надрукована польською абеткою «Ріwkору kazok» (Вільно, 1850) і друга, доповнена, вже з українською абеткою «Півсотні казок» (Київ, 1869). У своїй передмові «До вас, миряни!», поміщеній у першій книзі, С. Осташевський зазначає: «Написав-ем для вас, миряни, що-сьте письменні або і неписьменні, а цікаві, півкопи казок. Казки тії не видумка моя, але збирав-ем, що казали старі люди і що цікавого або дивного за моїх літ сталось»¹⁰. Казки С. Осташевського, як стверджує у своїй вступній статті до книжки «Українською музою натхненні» Р. Кирчів, «не можна трактувати лише як твори невинного розважального характеру. При своїй наївності і літературно-художній слабкості кращі з них корисно виділяються на тлі польського літературного українофільства»¹¹.

Саме у збірці «Ріwkору kazok» і була опублікована віршована оповідка «Пан староста Каньовський», де вперше викладений сюжет про пана Каньовського і сміливого ляшка¹². Цілком правомірно постає питання, наскільки цей сюжет є авторським або ж народнотрадиційним.

Отже – коротко про зміст оповідання «Пан староста Каньовський». Вже на самому початку вступні рядки (відсутні в народнотрадиційних версіях) у літературному вияві є свого роду зв'язуючою ланкою між названим твором і наявними у збірці казково-міфологічними текстами:

Чи ж все о чарівницях, о чортах писати?
На якого тут дідька десь чорта шукати,
Якщо коли удасться навіжений лях¹³.

У дорозі староста Каньовський зустрів ляха на буланім коні. Злегка привітавшись зі старостою, він, ляшок, в одного з панських челядників спитав за кресило, бо захотів курити люльки. Тут Каньовський дає вказівку слугам побити ляшка, висуваючи основний аргумент: «Коли люлечку куриш, то вози кресило». Скривджений лях у відповідь пообіцяв дати панові при майбутніх зустрічах «зо три рази» по сто нагаїв. І незабаром він додержав слова. Коли за третім разом лях «розквітнувся» з Каньовським і запитав щодо «карти на село» згідно умови, то староста вимушено зізнався:

Програв-ем справу, заплатити мушу:
За те варт, що-сь бив крепко, а не вигнав душу.

Хоча загальна художня реалізація теми не на високому рівні, але добре відчутні у творі трансформації фольклорного матеріалу, його трактовка, моралізаторсько-дидактичні сентенції.

Під час праці в польськомовному часописі «Kurjer Lwowski» (80-і роки XIX ст.) І. Франко познайомився з сином С. Осташевського – Теофілем, що «якийсь час був властителем друкарні, в якій друкувалася та газета»¹⁴. У своєму «Нарисі історії

¹⁰ Цит. за виданням: Українською музою натхненні... – С. 174.

¹¹ Там само. – С. 30.

¹² Нагадаємо, що збірку С. Осташевського «Ріwkору kazok» (1850) перевидав 1910 р. у Львові українською абеткою В. Гнатюк.

¹³ Українською музою натхненні... – С. 198. Наступні цитати з віршованого оповідання С. Осташевського «Пан староста Каньовський» подаємо за цим же виданням.

¹⁴ Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. – Львів, 1910. – С. 371.

українсько-руської літератури до 1890 р.» І. Франко згадує книги С. Осташевського «Рівнокору казок» (1850) і «Півсотні казок» (1869). Проте, як зізнається тут же дослідник, «обі ці книжки були мені доси недоступні»¹⁵. Таким чином, твір С. Осташевського «Пан староста Каньовський», як бачимо, був для Каменяра незвіданий. А відтак зрозумілі причини, чому І. Франко обійшов мовчанкою ім'я С. Осташевського у своїй публікації «Вірша про Каньовського»¹⁶.

Нам вдалося натрапити на сліди народнотрадиційного віршованого оповідання «Про пана Каньовського і сміливого ляшка»: 23 жовтня 1997 року у селі Острів Радивилівського району на Рівненщині від Оксани Антонівни Юрчук (дівоче прізвище Камінська), 1922 року народження, зроблено магнітофонний запис тексту твору. Запис виявився теж не цілком самодостатнім: у кількох місцях оповідачка не змогла пригадати окремі рядки, хоча загалом уся структура твору була збережена. Згодом Оксана Антонівна пригадала тимчасово затрачені пам'яттю рядки і на наше прохання 1 березня 2001 року зробила на машинописній копії тексту уточнення. Як пояснила оповідачка, згаданий текст вона перейняла у дитинстві від своєї бабусі Софії Данилівни Камінської у рідному селі Остріві.

Докладніші відомості, що стосуються фольклорної традиції про пана Каньовського, зберегла у своїй пам'яті молодша сестра Оксани Антонівни – Богдана Антонівна Кецері (дівоче прізвище Камінська), 1924 року народження. У своєму листі від 31 липня 2005 року із села Громада Любарського району на Житомирщині, де вона нині мешкає, Богдана Антонівна пише (наводимо фрагменти, дотичні до нашої теми):

«...На Вашу просьбу напишу дещо, що знаю про «Пана Каньовського», а разом про свою бабуню, мами маму Курилович Афанасію з дому Вдовович, від якої ми чули ці оповідання-поєми. Її вбили німці в 1945 р., коли відступали й палили хутора в лісі біля Демидівки, де вона жила у маминої старшої сестри Литвинович Олени в селі Козирищина Млинівського р[айо]ну. Їй було тоді 91 рік, була вона при доброму розумі і пам'яті... Писати не вміла, але читала по-українськи, по-російськи, по-польськи. Мала книжки про лікувальні зілля, бабкою повитухою не була, але вміла тим займатися і у своїх дочок, внучок, сусідів дітей (на їхню просьбу) приймала...

А таких оповідань-віршів, дуже цікавих, всяких казок, коротких байок знала дуже багато. Від раннього дитинства я, коли тільки бувала там, завжди просила бабуню, щоб розказала казку і сама знала їх тому напам'ять. Про пана Каньовського... вона знала не одну таку оригінальну вірш-оповідання «Як п[ан] Каньовський вилікував трьох ксьондзів». Ще недавно я пам'ятала віршом, а зараз можу тільки зміст розказати...

Мені дуже подобалися такі казки... А бабуня уміла розповідати і я більше ніде не чула таких казок і завжди з задоволенням слухала. Ще про... Бондарівну, що в містечку Богуславку кинулась в воду, спасаючись від п[ана] Каньовського.

...Отак, що пригадала, то пишу, а звідки бабуня те все знала, то ніколи не прийшло в голову спитати, або записати такі цікаві історичні оповідання-вірші... Здавалося, бабуня буде завжди жити...»¹⁷.

Після ознайомлення з листом постала потреба нових уточнень, докладніших відомостей про історію побутування віршованої оповіді «Про пана Каньовського і сміливого ляшка». Дещо додатково пригадала Б. Кецері у своєму другому листі від 5 грудня 2005 року:

«Вашого листа одержала – дякую... Хочу Вам ще раз написати про «Пана Каньовського». Оксана останні роки мала погану вже пам'ять і забула, певно, котра

¹⁵ Там само.

¹⁶ Франко І. Зібр. творів... – Т. 33. – С. 441–443.

¹⁷ Лист Б. А. Кецері (Камінської) від 31 липня 2005 р. зберігається в автора статті. Тут і далі при перерудці фрагментів листів зберігаємо всі їх мовно-стилістичні особливості.

то бабуня ті оповідання нам розказувала, то й сказала, що Камінська Софія, але це не так. Камінська Софія вмерла, коли мені було 8 літ, а Оксані 9. Вона ніколи нам жодних казок не розказувала і ми не знали ніколи, чи вона їх знала...Ці оповідки, я Вам писала, ми знаємо від другої бабуні – Курилович Афанасії, маминої мами. Вона жила біля маминої сестри Литвинович Олени – від нас 25 км. Я Вам про ню писала докладно в тамтому листі. Її не стало, коли мені було вже 21 рік, в віці 91 рік. Я дуже любила там бувати і, коли була малою, то бувала там щоліта і по місяцеві, бо корови пасла, дітей малих гляділа. І кожний раз просила бабуню розказати «казки», бо вони мені дуже подобалися. Я Вам це писала і це правда. А Оксана там не так часто бувала, чогось не любила, але вміла запам'ятати про пана Каньовського. Я також пам'ятаю, а ще довго пам'ятала і ці другі – я Вам писала. Останній раз я їх чула, коли мені було 20 літ. Оце все про того пана. Шкода, що не записала, бо молоде дурне і не подумає, що то все має вартість, і здавалося, що все життя будеш пам'ятати...»¹⁸

Маємо підстави вважати, що саме сьогочасний варіант твору про пана Каньовського найбільш довершений художньо, зберіг основні компоненти, у тому числі і логічний порядок всіх трьох зустрічей зухвалого магната з ляшком: в дорозі, під час повернення пана з каплички, та у домашньому середовищі, де пан вдавав, що захворів.

Ситуації майже казкового плану. Простий ляшок «повчає» пана у символічно-трикратному вимірі, при кожній зустрічі дає Каньовському логічно вмотивовану «науку»:

– за першим разом:

– То ти, пан Каньовський, так командуєш:
За їдним чоловіком сто посилаєш?

– за другим разом:

– То пан Каньовський йде з капличці як з танцюв:
Ні книжки, ні ружаньцов?¹⁹

– і за третім разом:

– То пан Каньовський так робить:
Напився та й каже, що заслаб,
Та ще й скликає всяких баб?

Як бачимо, «зустрічні» ситуації кожного разу територіально звужуються, і в кінцевому рахунку остання з них набирає особливо пародійно-гумористичного забарвлення.

Варто зауважити, що у варіанті запису О. Франко при ситуації, коли пан Каньовський виїхав із сотнею козаків, ляшок при зустрічі докладно дає панові ширшу «науку» – у стилі військово-тактичних вимог:

А, пане старосто, так то ти вмієш комендувати!
За одним чоловіком сто людей посилати?
Хто ж то тебе учив ту военну штуку?
І тут я, бачу, мушу дати тобі науку,
Щоб тримався війська і тримався ладу».
Та й долічив старості решту до закладу²⁰.

¹⁸ Лист Б. А. Кецері (Камінської) від 5 грудня 2005 р. зберігається в автора статті.

¹⁹ Różaniec (польськ.) – вервиця, яку разом з молитовниками використовували католики при релігійній відправі.

²⁰ Франко І. Зібр. творів... – Т. 33. – С. 443.

Іронічний аспект цих епізодів, народнопобутова колористична насиченість їх особливо примітні.

Обидва варіанти вірша – у запису О. Франко і сьогочасний – походять з одного регіону – Волині, де дотепер добре збереглися фольклорні традиції, пов'язані з феноменом пана Каньовського. В обох записах наявні близькі епізоди, структурно-творчі елементи, окремі деталі, мовно-стилістичні особливості.

Твір є поетичним документом суспільної свідомості минулої епохи. Світоглядні спрямування його неупереджені, ніким і нічим не заангажовані, образи – емоційно місткі, виразні.

Зважаючи на наявність і поширення сюжету про голку у фольклорній традиції, можемо робити припущення, що саме цей простий анекдотного типу сюжет ліг в основу віршованої «казки» С. Осташевського. І що особливо прикметно, цей сюжет в літературно-авторській інтерпретації видозмінився, набрав творчого розвитку і осмислення, зажив другим життям, повернувшись з літературного овиду у царину традиційної народнопобутової культури.

On Pan Kaniows'kyi and the Brave Pole: (From the History of Fixing a Plot in the Folklore Tradition)

Oleksa Oshurkevych

Having recorded and analyzed the most complete version of the folk humorous and satirical verse story about Pan Kaniows'kyi (i. e. Mikolaj Potocki, a Polish 18th-c. magnate, "famous" for his cruelty and tyranny), the author enacted I. Franko's more than 100-year-old request to find the full text of the verse about Pan Kaniows'kyi.

Key words: folklore record, folk short story, genesis, correspondence, joke, plot.

Додаток

Про пана Каньовського і сміливого ляха

Був собі пан Каньовський, навіжений лях.
Які дива виробляв він, то аж страх.
Бувало надсадить жидові, попові, жінці,
А потім платить червінці.
Одного разу пан Каньовський
Вийжджає із своїми козаками з ганку,
А протів його їде лях на буланку.
Шапка в ляха остра,
З ковпаком, не проста,
А в руці нагай,
А на чолі написано: «Ой не зачіпай!»
Ляшок минув пана Каньовського, не скинувши шапки,
А останнього козака просить прикурити.
Пан Каньовський в колясці ся підносить,
Креше вогонь і ляха взяти просить.
Лях з поклоном вогонь відбирає,
А пан Каньовський на своїх козаків моргас.
Як схопили того ляха як дубину,
Стали його бити в спину.
А пан Каньовський примовляє:
– Як носиш люльку, то й носи кресило,
Коли тобі курить ся захогіло.
Дали козаки ляхові сто нагаїв,
Щоб більш ні одного не хтів.

А лях каже: – Пам'ятай собі, пан Каньовський:
Ти мені дав сто нагаїв – я тобі дам триста.
Не повірив пан Каньовський і промовив:
– Село тобі подарую, як додержиш слова.
А ляшок сказав: – Я додержу слова,
Аби була карта на село готова.
І пан Каньовський рішає,
Що без ста козаків з двору виїздити не має.
Одного разу їде пан Каньовський з стома козаками через ліс,
Аж тут чорт ляха на буланку надніс.
Пан Каньовський гукнув на козаків щосили,
Щоб його зловили.
А лях повернувся і поїхав прямо,
Козаки за ним – прямо.
Ляшок звернув направо,
А козаки поїхали прямо.
Під'їхав до пана Каньовського збоку
І задав йому мороку.
Каже ляшок до пана Каньовського:
– То ти, пан Каньовський, так командуєш?
За їдним чоловіком сто посилася?
Треба тобі дати науку.
Дав йому сто нагаїв –
І одного не схибив.
Тоді пустив, як добре вибив.
Поки козаки вернулися – ляхка нема.
Пан Каньовський навіть не признавався,

Що мав сто козаків,
 А один ляшок його набив.
 Там в Каневі над Дніпром була каплиця.
 Пан Каньовський ходив туди молитися.
 Одного разу виходить він з каплички, з ганку,
 А проти нього лях на буланку
 І каже: – То пан Каньовський йде з каплиці як з таньцов:
 Ні книжки, ні ружаньцов?
 Треба тобі дати науку.
 Дав йому сто нагаїв –
 Ні одного не схибив.
 Тоді пустив, як добре вибив.
 Прийшов пан Каньовський додому,
 Не признається нікому.
 По якімсь там часі пан Каньовський напився
 Та й каже, що заслаб.
 Кличуть до нього всяких баб.
 Та нишком шепче, та вголос промовляє,
 А в пана Каньовському чорт гуляє.
 Аж тут приходить один, дають пану знати:
 – Є тут такий дідок, що вміє чорта вимовляти.
 Пан Каньовський і каже: – Давайте дідка того швидко,
 Бо дуже в мені розгостився дідько.
 Тут слуги стоять, кожен слуха,
 А дідок каже: – Тікайте всі з двору, затикайте вуха,
 Бо хто почує пана Каньовського крик,
 В тому сховається чорт,
 Що з пана Каньовського втік.
 А це був не дідок,
 А ляшок.
 Всі слуги тікають із двору, затикавши вуха,
 А ляшок підходить до пана Каньовського й каже:
 – То пан Каньовський так робить:
 Напився та й каже, що заслаб,
 Та ще й скликає всяких баб?
 Треба тобі дати науку...
 І дав сто нагаїв:
 Ні оного не схибив.
 Тоді пустив, як добре вибив.
 А тоді до пана Каньовського каже:
 – Вже є триста... От я й додержав слова.
 Ну як, пане Каньовський, карта на село готова?
 – Село тобі я дарувати мушу.
 Хоч бив мене добре, але не вибив душу.

Зап. основний текст Олекса Ошуркевич 23 жовтня 1997 р. у селі Острів Радивилівського району Рівненської області; текст уточнено 1 березня 2001 р. від Оксани Антонівни Юрчук (дівоче Камінська), 1922 р. н.

Про пана Каньовського

От що, як удається навіжений лях!
 Що староста Каньовський виробляв, то страх.
 Таку він мав натуру:
 Як кого попаде в руки, то зріже йому шкуру.
 Винний чи невинний, а не до сподобу,
 Най лиш не попадається, бо дасть йому бобу:
 Старцеві чи попові, ляхові чи жінці, –

А потім за тее сипле їм червінци.
 Раз їде староста, з ним двірня велика:
 На конях козаків з двадцять чоловіка.
 Тільки що виїхали на великий шлях,
 Аж на буланім коні їде собі лях.
 Лях кріпкий, міцний, як дубина,
 Як орел, бистро дивить, зняв би христянина.
 Шапка його набакир і чорнявий вус –
 То вже і з погляду видно, що не трус.
 На лиці написано: «Гей, не зачіпай!»
 Шабля при його боці і в руках нагай.
 Під ним коник чупорний весело голову несе,
 Як лялечка, весело дивить, ушками стриже.
 Хату б перескочив, як би хто напер.

 Лях з старостою порівнявся...
 Лях троншки порушив шапку, як би зробив ласку,
 І єдного козака спитав за кресило,
 Бо ся йому люлька курити захтіло.
 А староста Каньовський не міг знести того,
 Що лях такий підуфалий, та й каже до нього:
 «Староста звик, щоб йому кланялися низько».

 Він моргнув козакам, і ляха на землю звернули
 І почали бити,
 А староста Каньовський став му говорити:
 «Коли люлька куриш, то вози й кресило!»...

 Тут схватився лях, і можна було міркувати,
 Який він був сердитий.
 Він би старосту, як кицьку, в руках своїх зм'яв,
 Але двірні не зможе, – та й на коня впав.
 «Чекай, пане старосто, не вмієш ти бити!
 Ось я тобі покажу, як бити, старосто:
 Дістанеш від мене три рази, а в кождий раз по сто!»
 «А довго то чекати?» – староста до нього з сміхом обізветься.
 «Кажу тобі, старосто, що в рік не минеться».
 «Село тобі дарую, як додержиш слова».
 «Додержу-додержу, нех карта буде готова»,
 Раз староста напився, удав що заслаб,
 Для сміху казав позвозити баб.
 Баби роблять, тільки де котра що знає:
 Єдна тихо шепче, друга вголос промовляє.
 Єдна баба зачала двірським казати:
 «Єсть тут дід, що вміє чорта виганяти».
 «Давай, бабо, діда того, бо нам треба!
 А диви, чи того діда бог прислав нам з неба!
 Біжи, бабо, за дідом, але біжи швидко,
 Бо в старості, не хибить, розходився дідько».
 А тут десь узявся і дідок на ганку –
 Се не був дід, а ляшок на буланку.
 Як ввійшов до старости, скинув дідівську одержину,
 Та й старосту відразу схопив за чуприну,
 Та й почав його бити!...

 Раз староста їде з каплиці з великим страхом,
 Бо не мило було стрітитися з ляхом.
 Де не взявся лях. «Як ся маеш, пане старосто!
 А звідки ти-то йдеш?»
 «З каплиці», – каже.
 «Як то, з каплиці, як би з танця?
 Ані книжки молитися, ані рожанця!»

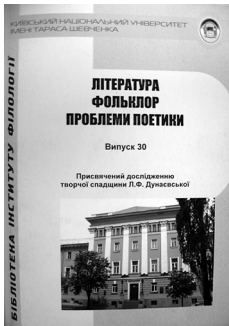
.....
 Староста боявся виходити надвір.
 Щоб не мати при собі хоч сто козаків.
 Раз їде староста, з ним двірня велика:
 На конях козаків зо сто чоловіка.

 Тут Каньовський на двірню крикнув він сердито
 На своїх козаків або його зловити.
 Лях своїм буланком повернув між корчів,
 направо,
 А козацтво погнало за ним або його спіймало.
 Як козацтво погнало, загуділо страх,
 Аж з-між корчів вискочив сам лях.
 «А, пане старосто, так то ти вмєш комендувати!
 За одним чоловіком сто людей посилати!

Хто ж то тебе учив ту воєнну штуку?
 І тут я, бачу, мушу дати тобі науку,
 Щоб тримався війська і тримався ладу».
 Та й долічив старості решту до закладу.
 «Годі, старосто, вже більше бити не буду.
 А карта готова, що-сь село мені обіцяв?»
 «Готова, готова, нема що казати!
 ...А заплатити мушу:
 За те варт, що бив крепко, та не вибив душу».

Зап. Ольга Франко у Радзивиліві від робітника при залізниці Сморжа (Див.: Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 33. – С. 441–443).

Нові книги

**Література. Фольклор. Проблеми поетики. – Вип. 30.
 Присвячений дослідженню творчої спадщини
 Л. Ф. Дунаєвської. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008.
 – 308 с.**

Основу збірника складають статті та матеріали, присвячені дослідженню наукової, педагогічної націтворчої спадщини професора, доктора філологічних наук, багаторічного завідувача кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Лідії Францівни Дунаєвської. Наукові праці викладачів, аспірантів, магістрів з України порушують актуальні проблеми історіографії, теорії та функціонування національного фольклору, окреслюючи магістральні шляхи розвитку української науки про народну творчість. Особливу увагу в них приділено питанням традиції і новаторства в сучасній фольклористичній науці, проблемам фольклоризму, а також осмисленню українського фольклору в історичному та соціокультурному вимірі, дослідженню усної словесності в етнокультурних регіонах.

Бріцина О. Ю. Українська усна традиційна проза: Питання текстології та виконавства. – К: ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України, 2006. – 400 с.

У монографії розглянуто проблеми текстології прозового фольклору у зв'язку з виконавською специфікою усної традиційної творчості. Спеціальні частини роботи присвячено розгляду історичних і теоретичних питань текстології традиційних прозових наративів, характеру збирацької й едиційної практики, питанням історії та критики текстів народної прози, а також експериментальному вивченню природи усної трансмісії прозових текстів творів різної жанрової належності.

Задум створення цієї книжки виник у автора кілька десятиліть тому, адже у практиці фольклористичної роботи дедалі частіше поставали текстологічні питання, що мали виразний дискусійний компонент і вимагали належного осмислення та обґрунтованих рішень. У процесі заглиблення в сутність проблем текстології фольклору приходило розуміння того, що їх розв'язання неможливе поза усвідомленням напряму розгляду багатьох важливих теоретичних питань фольклористики, специфіки її предмета та методології. В історії науки також виявилось багато проблем, які потребували перегляду та здійснення текстологічних розвідок, а збирацька та видавнича робота й поготів ставили дуже багато питань, що мали безпосередньо текстологічний сенс. Усе це зумовило нагальну потребу звернутися до текстологічної проблематики та визначило головні аспекти дослідження.